

Scan to know paper details and
author's profile

Lyrical Poetry of Nikola Milicevic – Opus and Microstructures

Miljenko Buljac

ABSTRACT

This article aims to present and interpret eight complete collections of lyrical poetry by Nikola Milićević (1922 – 1999), a Croatian poet who lived and worked in the twentieth century, and was also too a prose writer, essayist, translator, anthologist and scientist, one of the editors *Krugovi*, a magazine that created a generation of poets called 'krugovaši'. Literary criticism unfairly regarded Milićević „as traditionalist“ because he wrote sonnets and decimes and poems with solid, connected verses, and numerous microstructures remained almost unnoticed: poetic forms, diverse stanzas and strophoids, scattered verses arranged in unpredictable forms of weakened syllabicity and without a rhyme.

Keywords: lyrical poetry, circles (krugovaši), diverse poetic forms, verses with weakened syllabics, metonymy, rhythmic prose.

Classification: FOR CODE: 200506

Language: English

Great Britain
Journals Press

LJP Copyright ID: 573348
Print ISSN: 2515-5784
Online ISSN: 2515-5792

London Journal of Research in Humanities and Social Sciences

Volume 23 | Issue 11 | Compilation 1.0

Lyrical Poetry of Nikola Milicevic – Opus and Microstructures

Lirsko Pjesništvo Nikole Milićevića, Opus i Mikrostruktur

Miljenko Buljac

ABSTRACT

This article aims to present and interpret eight complete collections of lyrical poetry by Nikola Milićević (1922 – 1999), a Croatian poet who lived and worked in the twentieth century, and was also too a prose writer, essayist, translator, anthologist and scientist, one of the editors Krugovi, a magazine that created a generation of poets called 'krugovaši'. Literary criticism unfairly regarded Milićević „as traditionalist“ because he wrote sonnets and decimes and poems with solid, connected verses, and numerous microstructures remained almost unnoticed: poetic forms, diverse stanzas and strophoids, scattered verses arranged in unpredictable forms of weakened syllabicity and without a rhyme.

All language choices are in the function of creating a diverse rhythm. Poetic effects are the result of metaphors to which verbs have been added, of dynamics that refined their metonymic layer. A smaller part of the poems are examples of spoken poetry close to poems in prose, that is, rhythmic prose. Milićević's poetry emerges from deep humanity and modern sensibility, it is meditative and above all thought, without the basis of learned theories. In the interpretation of the semantic layers of the Song of the Old Lady, we applied a survey of girls and women using posts on Facebook. We sorted, processed, interpreted and published some of their views, attitudes and opinions.

Keywords: lyrical poetry, circles (krugovaši), diverse poetic forms, verses with weakened syllabics, metonymy, rhythmic prose.

Author: Miljenko Buljac, PhD, sveučilišni professor u mirovini. Hrvace 158, 21233 Hrvace, Croatia.

SAŽETAK

Ovaj članak želi prikazati, interpretirati i protumačiti osam cjelovitih zbirka lirске poezije Nikole Milićevića (1922 – 1999), hrvatskoga pjesnika koji je živio i djelovao u dvadesetom stoljeću, a bio je i prozni pisac, esejist, prevoditelj, antologičar i znanstvenik, jedan od urednika Krugova, časopisa koji je iznjedrio pjesnički naraštaj nazvan 'krugovaši'. Književna kritika nepravedno je Milićeviću spočitavala 'tradicionalizam' zato što je pisao sonete i decime te pjesme čvrstih, vezanih stihova, a gotovo nezamijećenima ostale su brojne mikrostrukture: pjesnički oblici, raznolike strofe i strofoidi, rasuti stihovi raspoređeni u nepredvidljive oblike oslabljene silabičnosti i bez sroka.

Svi jezični odabiri u funkciji su stvaranja raznolika ritma. Poetski učinci plod su oglagoljenih metafora, dinamike koja je oplemenila njihov metonimijski sloj. Manji dio pjesama primjerci su govorne poezije bliske pjesmi u prozi, odnosno ritmiziranoj prozi. Milićevićovo pjesništvo izniče iz duboke humanosti i modernoga senzibiliteta, meditativno je i nadasve misaono, bez podloge učenih teorija. U interpretaciji semantičkih slojeva Pjesme o staroj dami primijenili smo anketno ispitivanje djevojaka i žena koristeći se objavama na Facebooku. Sredili smo, obradili, protumačili i objavili neke njihove stavove i mišljenja.

Gljučne riječi: lirsko pjesništvo, krugovaši, raznoliki pjesnički oblici, stihovi oslabljene silabičnosti, metonimija, ritmizirana proza.

„Svako djelo nosi u sebi svoj vlastiti svijet, svoju viziju, poruku, strukturu, pa i svoju teoriju“

(Nikola Milićević, *Sa stola i s koljena*, 28. studenoga 1977, *Forum*, XVII, br. 4-5 Zagreb 1978).

I. INTRODUCTION

Nikola Milićević pjesnik je, prozaik, kritik, esejist, antologičar, prevoditelj, urednik časopisa te ugledni znanstvenik, hispanist i kroatist, sveučilišni profesor. Biografi navode da se rodio 27. studenoga 1922. godine u Zvečanju pokraj Omiša kao jedno od šestoro djece u obitelji Mate i Filipe, rođene Kaštelan, obitelji koja je od kraja 18. stoljeća redovito imala nekog svećenika. Umro je u Zagrebu 1. ožujka 1999., a pokopan 4. ožujka 1999. na groblju sv. Križa u rodnom Zvečanju.

Nikola Milićević pohađao je osnovnu školu u rodnom mjestu, gimnaziju u dominikanaca u Bolu na Braču i u splitskom Nadbiskupijskom sjemeništu. Maturirao je u travničkoj Klasičnoj gimnaziji, bio na kušnji u bračkoj 'pustinji' (nastambi) Blaca. Iz memoarskih zapisa *Godina u pamćenju* doznajemo o mobilizaciji, ratnom putu s partizanskim odredom na Mosoru i Kamešnici, te u pohodu na Trst, ranjavanju i glasu u njegovu kraju da je poginuo, pismu i radosnoj vijesti koja je zatekla roditelje, boravku u Vrhnci i Ljubljani, doznajemo o vožnji vlakom do Iloka, boravcima u Novom Sadu, Srijemu i osječkoj vojarni u Gornjem gradu, o otpustu iz vojske; prvom dolasku u Zagreb, povratku kući, posjetu stricu svećeniku u Blacima. Također, u memoarskoj prozi niz je pojedinosti iz studijskog razdoblja u Zagrebu.

Brešić navodi dvije Milićevićeve duhovne kolijevke: Zvečanje i Zagreb, Zvečanje koje ga je podiglo i Zagreb koji ga je oblikovao, ističe pet izgubljenih godina, razdoblje od 1945. do 1950. kad se od književnosti tražilo da služi politici, a trebalo ga je i puno dužim označiti, sve do pojave *Krugova* (1952) i Tadijanovićeve *Elegije o pjesniku koji nije dugo godina pjevao* iz 1953. godine (usp. Brešić, 2009: 662). Nakon studija književnosti bavio se novinarstvom i književnom kritikom pišući eseje i kolumne u časopisu

Krugovi i u *Vjesniku*, dnevnom listu. Bio je jedan od urednika časopisa *Krugovi* 1952. godine, u kojem je objavio niz pjesama, članaka i polemika s nositeljima i zagovornicima lakirovke, koji su isticali potrebu kako književnost treba biti sredstvo u službi društvenih funkcija. Na pragu pjesničke zrelosti kratko je zašutio ne pristajući na „duhovno nasilje“ i veličanje ideologije socijalističkog jednoglasja i *agitpropa*. Od 1955. godine do umirovljenja 1988. bio je sveučilišni nastavnik na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a dvije akademske godine proveo je kao lektor hrvatskoga jezika na Faculté des Lettres u Bordeauxu od 1959. do 1961. godine. U razredu za književnost Hrvatske akademije izabran je za člana suradnika 1988., a redovitim članom postao je 1992. godine.

Prvim stihovima predstavio se u srednjoškolskoj *Omladini* 1940., a prvom samostalnom zbirkom *Zlatna grana* 1952. godine. Pjesme objavljuje i godinu kasnije u zajedničkoj zbirci *Pod ravnodušnim zvijezdama* s Vlatkom Pavletićem i Slobodanom Novakom. Slovio je tada najplodnijim autorom krugovaškog naraštaja, sljednikom 'Gričana', Sudete i Ujevića, ali i 'staromodnim' pjesnikom (što je lako odbaciti ili pobijati). Osim pjesama objavljivanje novele, književne studije i eseje, memoarsku prozu, predvodio je s francuskog, španjolskog, portugalskog, talijanskog, ruskog i latinskog jezika s izrazitim sklonostima za španjolsku i hispanoameričku poeziju. Obrazovanjem romanist i slavist, poznavatelj je europske književne baštine s profinjenim osjećajem za novu senzibilnost, čistoću i ljepotu izraza te sklad pjesničkih oblika. Iskustvom prevođenja stekao je brojne spoznaje kojima se nametnuo u znanstvenim i prevoditeljskim krugovima.

Preveo je Jiménezove *Pjesme* (1987), Verlaineove *Pjesme* (1988), Márquezov roman *Sto godina samoće* (1985). Milićević je priredio vrijedne antologije hrvatskoga i pjesništva drugih naroda.: *Zlatna knjiga svjetske ljubavne poezije* (1968), *Zlatna knjiga španjolske poezije* (1972), *Antologija europske lirike od srednjeg vijeka do romantizma* (1974).

Nositeljem je vrijednih nagrada: Grada Zagreba 1963. za *Hispanoameričku poeziju*, Nazorovom nagradom 1973. za *Zlatnu knjigu španjolske poezije*, Ujevićevom 1984. za zbirku *Nepovrat*. Autor je 4. knjige *Povijest suvremene književnosti* (1974), monografije *Vladimir Čerina* (1965), zbirke članaka i eseja *Riječ u nevremenu* (1981) te *Od davnih do nedavnih* (1989) u koju je uključio inačicu *Ponoćnih prikaza* iz 1985. te memoarske zapise *Godina u pamćenju*.

Nikola Milićević bio je iznad i prije svega lirski pjesnik, među suvremenicima izvoran i samozatajan. Navodimo njegove cjelovite pjesničke zbirke: *Zlatna grana* (1952), *Pod ravnodušnim zvijezdama* (1953), *Obećanja žute zore* (1956), *Snijeg i crna ptica* (1964), *Prah zemaljski* (1974), *Nepovrat* (1984), *Pjesme iz tišine* (1994) te *Sonet u krugu* (1998). Ovdje ne navodimo brojne naklade njegovih izabranih pjesama.

1.1 Ranije Pjesništvo Nikole Milićevića

Arhetipskim motivima tornja, čempresa i pradjedovskog groba u ranijim uradcima (*Noć u Zvečanju*, *Čempres*, *Elegija za moje mrtve*) Milićević je uvjerljivim pjesničkim slogom rekao tko je, odakle dolazi i kamo ide, i na toj matrici izgradio je svoj poetski univerzum predanošću književnom poslanju, senzibilnosti usvojenoj na pravim izvorima onodobne francuske lirike, na zrelosti jezika te na novim pjesničkim oblicima, a ne toliko ustaljenoj formi i zadanim vrijednostima pjesme, što su drugi isticali (Branimir Donat, Nedjeljko Mihanović). Nekoliko soneta kojima se okušao, samo što su izuzetci u razigranim pjesničkim Milićevićevim oblicima.

Cvat je prva od *Elegija za moje mrtve*, napisana stihovima oslabljene silabičnosti i bez sroka. Čim se spomene elegija pomislimo na elegijski distih i na parnu, glatku rimu, ali pjesnik je u ovom nizu prema svojim zamislima i odabirima tonaliteta stvarao uspješan vlastiti tip moderne elegije. Ključno svojstvo elegičnosti već je u odabiru teme i u ozbiljnu emocionalnom ustroju kojim se s istinskim pijetatom oživljuje sjećanje na svoje mrtve. Njihova patnja i smrt imaju svoje plodove: tamni cvjetovi cvatu u proljeće, a u tvrdom lišću

kadulje i vrijeska bude se njihove kosti. U teškom mirisu bilja dišu crni vapaji, a očaj im je u kamenu skamenjen, i u zemlju zaoran. Iz njihove ledene samoće proviruje zaplašen neki davni, nemilosni bog (opća imenica). *Elegija za moje mrtve* rukovet je od dvanaest pjesama rasutih stihova. Česte su anafore (*Ovdje su zasijani moji mrtvi. / Ovdje trune njihovo nadanje*).

Dozivanje, treća pjesma niza *Elegije za moje mrtve* svojom strukturom još je modernija: puna je prebacivanja sintakse u nove stihove. Rečenice su prelomljene, usitnjene, razbijene, ostavljene u dozivima, prepune upitnih intonacija. Lirski subjekt traži odgovore koje bi mu samo njegovi mrtvi mogli dati. (Tko je on, je li njihov, jesu li oni dali kosti njegovim udovima, jesu li njihove ruke ostale u njegovim rukama, je li iz njihove snage potekla njegova nemoć zbog koje ih doziva, je li išta od njih ostalo u njemu koji pognut i kao oprezan stranac ulazi u njihovu uspomenu?). Izlomljena, usitnjena sintaksa donosi umor, zasićenje: previše je pitanja koja traže odgovore. Otud zastranjenja književnih kritičara na račun „tvrdo kuhane“ poezije Nikole Milićevića, isuviše ozbiljne, mnogima stoga tradicionalne. Govorna impostacija lirskog subjekta dominira pjesničkim diskursom što neponovljivim čine upitne intonacije. Smirenje stiže već u *decimi*, pjesmi tradicionalnog klasičnog oblika s prividno sačuvanim parnim rimama, ali osvježenoj novim nadahnućem. Stihovi kao da su prodisali doživljajem djetinjstva i zavičaja: 'gusto treperenje' lirskog subjekta prenosi se na žarko vrenje žedne zemlje i na „dubok šum širokih nebesa“.

Decima o žitu pjesma je iz zbirke *Snijeg i crna ptica* (1964). Sastavljena je od deset izosilabičnih jedanaesteraca s rimama *abbaaccddc*, rekli bismo – obgrljenog je sroka s neobičnim modifikacijama. Književnoteorijski pojam 'decima' unesen je u naslov. Tema pjesme je o životu ljudskom, o kruhu svakodnevnom, o žitu i žarkom suncu, o zemlji koja vapi kapljicu vode u doba zrenja, o lomljenju kruhu i njegovu toplu dahu na stolu siromahovu te o mirnu, sigurnu životu. Sintagma „snu žutog mira“ upućuje na *Alkemiju riječi* Arthura Rimbauda, na oksimoron („snu žutog mira“), novi tip metaforike obilježene

dominantnom žutom bojom, ali i na simboliku i blisku koloristiku hrvatskog slikara Miljenka Stančića, ilustratora njegove zbirke *Obećanje žute zore* iz 1956. godine. Nije to 'cesarićevsko' slikanje pejisaža ili stvaranje ugođaja nego obuhvaćanje godišnjeg ciklusa od sjemenke preko njihanja i povijanja klasja, boli vrenja i dozrijevanja u kojem žito vapi za kapljicom kiše, i konačno do toplog daha izlomljena kruha na sirotinjskom stolu i šumora širokih nebesa. Pišući o početnoj izrazitoj slikovitosti, metaforici i simbolici Milićevićeva pjesništva, Brešić navodi:

„... s vremenom se povukla pred lapidarnim, stilski pročišćenim, gotovo škrtim izričajem. Jednostavan, sabran i siguran on je i u onim pjesmama u kojima prevladavajući nostalgično-elegijski ton odmjenuje vedrijim i razigranijim stihovima nalik pučkim pošalicama (*Crni tamburaš, Mala lamentacija...*)“ (Brešić, 2000 505b).

Književni povjesničar zamijetio je u zrelijem pjesništvu potiskivanje prvotne simbolike, koloristike i metaforike, također i 'promjenu' temeljnog tonaliteta, što bismo prvenstveno pripisali Milićevićim metonimijama. Onako 'oglagoljene' lako ih je prepoznati i u ovoj pjesmi: *prilazim tiho gustom treperenju (žito), napetim osjem svjetlost sunca bode (žito), i (klasje) pati kao tijelo živog mesa, i (slutim) dubok šumor širokih nebesa*. U metonimijama sva su poetska obilježja, prave vrijednosti kojima je pjesnik Milićević nadvisio svoje suvremenike, stvorio poetski diskurs kojim potresno govori o ljudskom životu i odjecima, šumoru širokih nebesa, a time je nadmašio pjesnike zarobljene samo pejisažiranjem i stvaranjem ugođaja. Iskustva svijeta i studijskih putovanja, boravci u Francuskoj, odlazak na obale Velikog oceana, začudnost pred njegovom širinom i veličinom, navodi pjesnika zapodjenuti razgovor biranim riječima. Budući da je stigao izdaleka, ne bi se želio Oceanu zamjeriti. Svjestan je svoje neznatnosti i onog kutka Jadrana između Splita i Brača pred kojim je odrastao. Iskustvu pjesme pridoneose pjesničke konvencije vezane uz portugalskog pjesnika Fernnada Pessoa iz Lisabona, također i Lautréamonta iz Montevidea, puno južnije ali s druge strane Atlanskog oceana,

koji je otplovio brojne vode prije nego je dospio u pakao *Maldororovih pjevanja*. Ocean je bio milostiv Kolumbu, ali se mnogi nisu vratili, a lirski subjekt uplašeni je moreplovac.

Ocean je pun tuđih suza i okrutnog smijeha, i on ga ne će više nikada vidjeti. Stoga se s njim pozdravlja uz poruku: „/Ti se valjaj i razmahuj u svojoj širini kako te volja, / a ja ću se stiskati u sebi (ovakvom kakav jesam) / kako budem znao i umio //“ (*Pred velikim oceanom*). Već od Vladimira Vidrića u hrvatskom pjesništvu puno je pejisaža sa zanjihanom granom kojima je svrha poezija s isječakom zbilje, trenutak prelijeta misli, stvaranje ugođaja i ljepote u jednom hipu. Dobriša Cesarić stvarao je sugestiju višeznačnosti ali tek u naznakama. Milićević pak poigravao se sa semantikom na nešto drugačiji način. Misaona slojevitost obremenila je njegovo pjesništvo, kako to tvrdi književni povjesničar: „čuvstvo je ustupilo mjesto refleksiji“ (Mihanović, 1982: 13).

Pjesma *Grana* je iz rukoveti *Gorko more* zbirke *Prah zemaljski* iz 1974. godine. Kao i *Decima o žitu*, pjesma *Grana* sastavljena je od deset silabičnih jedanaesteraca s rimom *abbaaccddc*, rekli bismo – obgrljenim srokom, odnosno njegovom neobično skraćenom modifikacijom, nastalom stoga što je broj rasutih stihova u pjesmi – deset, a ne osam ili dvanaest, broj djeljiv s četiri. I ona je dio nekog pejisaža (1. sličica: *čista je, svijetla i sva zelena*, 2. sličica: *nečujno se k'o lepeza njiše*, 3. sličica: *u jutru plavom dahom je noći umivena*, 4. sličica: *svija se tu nad našom glavom*). Ipak, zaključna tri stiha ove *decime* donose otklon, uzmak, iskrivljen doživljaj, nagrđivanje sličnih ranijih pjesničkih predložaka u odnosu na Cesarićev, u kojem je zanjihana grana izvor čudesne ljepote.

Pjesniku Milićeviću nije stalo do stvaranja oduška ljepotom. Njegova grana u lirskom subjektu, a tako i u recipijentu stvara zebnju, prijeti padom na glavu, budi u nama strah, strepnju, prijeti kakvim zlom kojeg bismo se željeli osloboditi: „/ nad našim danom i našim bezdanom, / nad nekom strepnjom znanom i neznanom / što zelenim se brani zaboravom //“. Kao i prethodna, pjesma *Potomak* iz istog je ciklusa zbirke *Prah zemaljski*. I ona je *decima* sastavljena od pet

distiha s parnim, glatkim rimama, i silabičnim dvanaestercima, izuzevši dva stiha sa slogom više. Poetske vrijednosti pjesme *Potomak* u njezinu su semantičkom sloju, u konativnim vrijednostima. Snažna oznaka identiteta lirskog subjekta je u sastavnici koja upućuje na vezanost uz zemlju koja mu je „mat“. Odabir čakavskog lika ove imenice nije motiviran srokom nego je prema njoj izabran izraz „za uzvrat“. Svetost riječi u plodonosnom je nizu: zemlja, majka, zadana riječ, zapis u drvu i kamenu, krv, patnja, tračak svjetla iznad pokopišta; također i odabiru antonimskih parova: prokletstvo / znamen, dah / miris, svjetlost / tmina, zvjezdana sjajnost / mračna dubina, gola riječ / ništa.

Jasna potvrda jest u danoj, zadanoj riječi, u zapisu, u riječi koja je *logos*. Njome su se njegovi pretci porukama urezanim u drvu i u kamenu, znamenom svoje svetosti i prokletstva, znacima križa, patnje i odabranosti vezali uz zemlju. Riječi u Milićevićevoj pjesmi kao da su od krvi, nabijene nepotrošivom snagom, kao da su užgane riječi koje žele biti svjetlo iznad vječnog počivališta, mjesta za koje je pjesnik odabrao stilem 'pokopište'.

Konotacije riječi proširuju se na gorki znamen što zemljom i patnjom miriše, riječi koja u sebi nosi i svjetlost i tminu, sav sjaj i mračnu dubinu. Konativne vrijednosti pjesme iznad su njezinih apelativnih: biti potomak poprima svojstva dostojna najvišeg čovjeka, a to su nasljednici onih kojima je zemlja majka, onih zemljom i patnjom obilježenih, onih koji to znamenje prihvaćaju kao zadaću služenja, kao znamen i križ svjetlosti, a ne tmine, u koju se neki drugi zavlače kako bi sebi priskrbili lagodnosti i užitke.

1.2 Zrelije Pjesništvo Nikole Milićevića

Milićević se ogledao i sonetima: „I u svoje sonete (*Riječ i prah zemaljski, Sonet u krugu...*) ovaj tankočutni, gordo ravnodušni i uvijek sumnjičavi pjesnik unosi duboko proživljeni, sasvim osobni, ali i općeljudski osjećaj egzistencijalističke nesigurnosti, tjeskobe i trpkoga mirenja (*Treba strpljivo*) sa sudbinom kao nejasnim poslanstvom na koje nas je uputio Neznani, a na koje on odgovara stoičkim mirom kao svojevrsnim

idealom svojeg pjesništva (Ruža vjetrova)“, zapazio je Hrvoje Pejaković (prema Brešić, 2000: 504). Promičući „moć i magiju verbuma“, pjesnik Milićević vraća povjerenje u riječ, a lirici njezino dostojanstvo (usp. Mihanović, ibid.). *Putnikova pjesma* je sonet iz *Soneta i tercina* zbirke *Prah zemaljski*, također i pjesma *Sonet u krugu*. Sonet je sazdan od silabičnih jedanaesteraca, čvrstih, bez opkoračenja i prebacivanja. Ovim sonetom Milićević je udovoljio svim formalnim zahtjevima tradicionalnog Petrarkina mediteranskog pjesničkog oblika, u kojem se u katrenima, u logičkom i semantičkom smislu artikulira pjesnikova teza i antiteza, a u tercetima njihova sinteza. U katrenima Milićevićeve soneta pravilna je obgrljena rima *abba abba*, a u tercetima također pravilan srok *ccd eed*. Lirski subjekt bi se htio naći u nekom sjajnom gradu, gradu čudesa, sna i zaborava, u kojem bi uz pomoć ljekovitih trava pronašao spokoj. U značenjskoj antitezi, njegova se nevidljiva nada, koja ga obasjava u duši, sve ono što bi toliko htio pretočiti u zbilju i ostvariti ono duši nevidljivo, ono što ga iznutra obasjava i što bi htio postići u svom životu, zbog čega je slomljen i zbog čega čami u duši. Sve mu je to daleko i neostvarivo. Stoga, gazi kroz polja i prelazi brda, zemlja je tvrda, njegove snage posustaju, rane ga bole, bode ga trn i kamen. Svjestan je da cilju ne ću stići, da mora naprijed ići, jer gotov je samo ako stane. Stane li, srušit će sve dotad sagrađeno.

Razigranim poetskim diskursom Milićević se predstavio sonetima vrijednim spomena: *Na Griču* i *Sonet u krugu*. Iz neonske svjetlosti Donjega grada neboder se ruga tamnim zidinama, a pod uličnom svjetiljkom Matoševa je spodoba u fraku (*Na Griču*). Još razigraniji je *Sonet u krugu*, igrom riječima i nabrajanjima blizak Begovićevim (anti)sonetima. Čvrsta struktura strofa narušena je opkoračenjima i prebacivanjima, a to je već odmak od strukture mediteranskog soneta i zakonitosti kojima se od teze preko antiteze stiže do misaone sinteze.

Sonet u krugu donosi igru riječima s odjecima brzalice, poskočica i nabrajalice, razigranih asocijativnih nizova s preskocima misli koje uključuju nove digresije i nove, često oprečne logične veze, afirmacije i negacije te unose novih

pitanja i zaključaka. U sonetu je svašta i sve, a to sve je istodobno sve i ništa, i znanje i neznanje, i sve je u mraku ili pak u jurećem vlaku, u oblaku što visi, a mogao bi taj oblak pasti, ali ne će, a sve to utječe na nas i ravna našim životom i postajanjem.

U pjesmi su zasićeni nizovi aliteracija i asonanca, riječi bliskog glasovnog sastava, suglasničkih ili samoglasničkih odabira: mraku – vlaku – oblaku; mlaku – kvaku; tugu – krugu; svašta – ništa; naopako – tako – kojekako. Navedeno glasovno podudaranje u svojoj pohrani otkriva tajnovite veze među riječima, snažnu asocijativnost i predvidljivost u izrazu.

Kritički prikaz zbirke *Prah zemaljski* 1976. godine Tomislav Ladan naslovio je *Modernist bez modernizma*, da bi pritom Milićevićeve *procédée* ocijenio zastarjelim i neprimjerenim, što odlučno pobijamo jer osim soneta i pjesama sazdanih katrenima i tercetima, nizovi su pjesama oslabljene silabičnosti s nevezanim i rasutim stihovima, pogotovo u rukoveti *Gorko more*. Što se tiče primjedbe na staromodne zavičajne teme, pejisaže i Milićevićev mediteranizam, ni u tome nije Ladan u pravu jer je pjesnik prevladao deskriptivne cesarićevske note, što bismo mogli potvrditi nizom pjesama, tako i u nasumice odabranoj *Ne žali*, pjesmi moderne strukture.

Htjeli bismo istaknuti kako je Milićevićev modernizam sedamdesetih godina donosio živost poput Pupačićeva, Slamnigova ili pak Šoljanova, a u sonetnim uradcima *Izvor*, *Prognani Orfej*, *Zemaljski hodočasnik*, *Tamni krug*, *Sizifi*, te *Riječ i prah zemaljski*, pjesnik je u sonetnoj formi iskušavao neke druge mogućnosti izričaja, i stoga ih držimo eksperimentalnim pokušajima. Pjesma *Zvijezde* iz ciklusa *Svjetlost ponoćna*, zbirke *Nepovrat*, kratkog je daha, bez sroka, pjesma je oslabljene silabičnosti. Završetci stihova nisu čvrsta mjesta. Njezine su vrijednosti u sarmantičkim slojevima. Prema motivima: *zvijezde*, *more*, *dubine*, *beskraj*, prividno, pomislili bismo na pejisaž, na uzlet lirskog subjekta u svjetlost, u ljepotu, u doživljaj radosti i vedrine, ustvari, pomislili bismo na svrhu kojom je pjesnik gradio pejisažne učinke. Nakon uvodnih bljeskova nastupila je tama. Noć je ugasila svjetla,

'abešimićevski' rečeno, razobličila je stvari, raznijela oblike, poplavila ih svojim mrakom.

Ostale su samo razvaline, rasulo, svega je nestalo u neuhvatljivosti svojoj, potonulo, posvuda je ostao tamni nedogled. Pjesma se dovršila usklikom bliskim pjesniku Tagori, oduškom raspoloženju s naglašenim uzdahom:

“/ O zvijezde od suza i dragulja! /“. Gore u praznini samo su još zvijezde: isplakane od suza i dragulja, nastalih od patnje, boli i od dubokog plača.

I kad jede ubranu smokvu ispod stabla, Milićeviću je to svečani obred kojim bi utažio glad, ali i oćutio čudesne sokove darežljive zemlje i sunčane svjetlosti (*Smokve*). Od pjesnika doznajemo da sve oko nas ima svoje tajne: da kiše šapuću, lišće šumori, vjetar huji, da kamen nešto zbori a trava mrmori (*Govor i šapat*).

U nekoliko pjesama pjesnik se obraća Neznamom koji ga je poslao ovamo neka izvrši svoju zadaću: uzore njivu, zasadi vinograd, porine brod u more. Ni danas ne zna kako izvršiti poslanje, osluškuje razgovore lišća i tišine tek da dozna što se zbiva u bistrini voda i u dubokim ogledalima neba. Ostade neuk i gol (*Kao na početku*) u potrazi za svojom Gorom uznesenja (*S tihom nadom u koracima*). Prejaki uzdasi i pretjerane geste rijetko se pojave u Milićevićevoj lirici, ako ih pak ima tada dostižu Kranjčeviću jedrinu: „/ Bože, zašto su tvoje zemaljske stvari / tako ravnodušne, / tako hladne prema nama? /“ (*Zemaljske stvari*). Ima iskrenih i poniznih zaziva: „/ Bože, zatvori zlim vjetrima pute, / neka svi glasovi okolo zašute, / da se čuje samo šapat valova i pijeska //“ (*Bonaca*). Kadšto u poetskim inačicama nabasamo na pretapanja s biblijskim retcima: „/ I blaženi koji su snili / djetinje snove, njihovo je carstvo nebesko /“ (*Carstvo nebesko*).

II. JEKA IZ DJETINJSTVA U METONIMIJI LIRSKE PJESME

Pjesma *Jeka* iz ciklusa *Mrak i sjas* iz zbirke *Pjesme iz tišine* (1994) pisana je kratkim stihovima potpuno je oslabljene silabičnosti s brojnim opkoračenjima i prebacivanjima. Odjeci nad prodolinom – najsnažnija je senzacija iz

Milićevićeva djetinjstva, bilo da se odnosila na glasove ili pak jeku zvekira na čudesnim 'dverima' (vratima) u dominikanskoj nastambi u Blacima na otoku Braču, kamo je kao mladić dospio da bi nakon djedova i očeva brata postao Nikom Milićevićem III., i tako nastavio svećeničku tradiciju svoje obitelji. Isklesana u kamenu, izrezbarena u planinskim stijenama, nastamba je postala skloništem, kamenim gnijezdom u kojem su bijegom pred Osmanlijama sigurnost našli poljički svećenici, ali i mjestom kušnje bogoslovima prije prvih svetih zavjeta. Pristup nastambi, bilo s mora ili s kopna, zahtijeva goleme napore, silaske i uspone kamenjarom.

Nenajavljeni gosti, znatiželjni turisti, stizali bi pred 'kamenom gnijezdo', lupali zvekirom čiji bi odzvuk odjeknuo nad prodolinom, u kojoj bi svećenici čuvali stado ili uređivali vinograd. Često bi morali ostaviti svoje poslove kako bi udovoljili gostima i proveli ih 'pustinjom', pokazali im teleskope i zvjezdarnicu, knjige i knjižnicu, etnografsku baštinu. Još u dječjačkom dobu pjesnik Nikola Milićević kucao je na tim vratima zemaljskim, a nazivao ih je – nebeskim, udarao batovima, golim šakama i teškim zvekirima, i slušao lelujavi glas i veličanstvenu jeku, strpljivo čekajući hoće li se netko odazvati i popeti kamenom stazom iz prodoline i hoće li netko otvoriti tajne 'dveri'. Bez obzira na ishode, odlaskom u svijet na školovanje, u vojsku, nastavak studija i sveučilišnu karijeru, ostalo mu je u uhu i u sluhu ono uporno lupanje i gromka, veličanstvena jeka oko 'pustinja' Blaca. Ostala je u pjesniku žarka nostalgija za južnim obroncima Brača, njegovu prodolju i strmim vrletima kamo želi poći i nabrati *plavetna vrijeska, kadulje i ruzmarina*, kako bi *tri opojna mirisa* sjedinio u *najčudesniji miris* koji duši donosi slutnju božanskoga daha (*Tri mirisa*).

Brda i bregovi primjerak je govorne poezije bliske pjesmi u prozi, odnosno ritmiziranoj prozi iz zbirke *Pjesme iz tišine*, niknule iz mira, iz duboke pjesnikove smirenosti. Pjesma se sastoji od pet sintaktičkih jedinica raznolike veličine raspoređenih u deset stihova s posve slobodno odabranim prebacivanjima i jednim opkoračenjem. Stihovi su sasvim oslabljene

silabičnosti čiji su početci s manjim desnim uvlakama, tj. s dvostrukim lijevim rasterom.

Značenjske, konativne vrijednosti pjesme usmjerene su životnim lutanjima, osjećaju neispunjenosti i vapajima Bogu. Na svom putu prelazimo gore, brjegove, brda, humke i brežuljke, uspinjemo se i silazimo, a nigdje kraja. Nigdje konačna vidika, koraci i koraci, prašina nam je na obući, uzalud tražimo mir, umor je u nogama, u mislima, u srcu... Vapimo iz klonulosti, tražimo neku Maslinsku goru, nekakav gaj skrušenja i unutrašnjeg plača, mjesto gdje ćemo se sabrati bez straha i pomoliti se bez glasa, sami, ali „zdrženi sa svim što oko nas treperi i diše“ – upečatljiva je metonimija, poetska mikrostruktura koja se uz pomoć glagola iz metafore iznjedrila, iščupala, osamostalila. Pjesnik Milićević i ne sluteći odvodi recipijenta u duhovnu sferu pjesme *Nađeni Bog* Antuna Branka Šimića: „/ *Bog oko tebe sja treperi miriše i šuši* //“.

Strukturom i razmještajem stihova pjesma *Cesta* bliska je već navedenoj *Brda i bregovi*, samo što je nešto veća od nje. Obje su iz ciklusa *Zrak i zemlja*. Primjerak su govorne poezije, pjesme u prozi, odnosno ritmizirane proze. Milićevićeva *Cesta* svjedoči cijelu povijest od davnih vremena kad je bila 'kaldrma', makadamski put do današnjih asfaltiranih prometnica.

Povijesnim spoznajama pjesnik je *cesti* priložio vizualne i vremenske konotacije, i to metonimijom, uz metaforu jednu od poetski učinkovitijih mikrostrukture: „/ *Ova cesta dolazi iz daleka i vodi bogzna / kamo* /“. U pjesmi sažeto je iskustvo davnih vremena: cestom su se kretale rimske legije, potom su njome hramali umorni križari. Stoljećima poslije njih Mlečani su vukli topove, turske karavane donosile žito, odnosile sol i ulje. Napoleonovi vojnici su je popravljali i širili, spremali se njome u velike pohode i osvajanja. Cestom su stizali i odlazili svi osvajači, pljačkaši i palikuće. Pjesma je dovršena zaključcima, promišljenim stavovima o cestama, stazama i putovima koje su svima veliki izazov i velika nada, mnogima nepoznanica, a putnicima tjeskoba i bol, beskraj i beznađe.

III. PJESMA O STAROJ DAMI – PREDLOŽAK ANKETNOG ISTRAŽIVANJA

Parnim rimama *Pjesma o staroj dami* prati strukturu starinske elegije, a njezini dugi silabični stihovi osciliraju brojem slogova. Najviše je petnaesteraca, potom stihova za slog kraćih ili pak dužih, a zaključni dvanaesterac bio je potreban upitnoj intonaciji čime je stih učinkovito dovršen, a njime istodobno i sintaktički ustroj. *Pjesma o staroj dami* na samom je svršetku *Pjesama iz tišine* i jedan je od zadnjih, ako ne i posljednjih pjesnikovih uradaka. Sve semantičke pohrane pjesme jezgrovite su i jasne. Pjesnik se izravno obraća staroj dami, koja je zanemarila obitelj i rađanje djece, dajući prednost gozbama, zabavama, lijepim provodima i ugodnostima. Nestalo je sjaja onih plesnih dvorana, strasnih cjelova i zlata; ostao je teret uspomena, već pokopana sjećanja stoljetne dame koja sjedi u starom naslonjaču. Konativne vrijednosti upućuju na ironijske znakove: „/ *Nad vašom sijedom glavom lebdi daleko vrijeme, / bjelina pradavnih dana pada na vaše tjeme* /“. Sve je u sugestiji i slutnji smrti. Litota „*dah drugoga svijeta*“ utkan u crnini te stoljetne gospođe, ublaženi je izraz za smrt, neumitnu i neodgodivu. Po njenoj glavi pepeo sipi iz visina, ali da bi ironija bila jača, naglašeni su znaci onododne i sadašnje slave: „*prašina zvjezdana s mirisom ruže i krina*“ te „/ *Labudi svitanja nose, bjelina svijeta se hvata, / zelena jutro gore od cjelova i zlata* /“. Grka vremena nisu poharala, dotukla samo staricu; od njih nepomičnim su postale i stvari, krute, ukočene, mrtve: klavir, vaze, portreti... U praznini svima prijati ta uspavana tišina nakupljena oko starice. Nakon potraćena, besmislena života, pjesnik ironično postavlja pitanje: „/ *Iz kog li ste doba stigli, iz kojih spomenara, / i što ćete vi, gospo stoljetna, stara?* /“.

Pri interpretaciji *Pjesme o staroj dami* definirali smo hipotezu o stavovima pjesnikova odnosa prema staroj dami, osjećajima ljubavi i mržnje, primijenili anketno ispitivanje djevojaka i žena koristeći se objavom na Facebooku, proveli anketu na raznoliku uzorku u odnosu na dob, stupanj obrazovanja i društveni status, sredili smo, obradili i protumačili stavove ispitanih žena. Donosimo odgovore djevojaka i žena o stavku koji

se odnosio na to je li pjesnik, koji je živio u 20. stoljeću bio *ženomrzac*? Nakon njihova pozornog čitanja pjesme ubrzo su uslijedili odgovori:

„Uz najbolju volju, ne vidim ovdje moralnu osudu. Pjesma je o starosti i prohujaloj mladosti“ (Sanda Ham).

„Je li pjesnik u ovoj pjesmi *ženomrzac*? Ni trunke.“ (Miljenka Koštro).

„Ne mislim da je bio *ženomrzac*“ (Mare Hrgović).

„Ne, nije bio *ženomrzac*. Opisao je život žene okružene slavom ovozemaljskih dobara. I što? Sve materijalno i opipljivo postalo je ništavilom života... Tko može zaboraviti ludost proživljenog? Ostaje praznina duha koju nije ispunila pravim životnim vrijednostima“ (Vinka Milošević).

„Budući da skrb o djeci donosi žrtvovanje, danas se nametnuo stil samačkog života. Modernim roditeljima pitanje je prestiža imaju li kućnog ljubimca, psa ili mačku, a o djeci i ne razmišljaju. Vidimo na kraju životnog puta staricu kojoj ništa nije ostalo. Samo praznina, mrtve stvari i uspomene koje blijede. Nije ovo mržnja prema ženi, ovo je realan kraj pogrešnog životnog odabira, života potraćena na zabave i uživanja poslije kojih ostaju ništavilo i samoća umjesto ljubavi prema djeci i unučadi. Imati obitelj nagrada je za žrtvu koju smo kao žene podnijele za bližnjega i to davanjem cijele sebe“ (Ljubica Tomić).

„Osjetih čežnju za istinskim i izvornim životom žive žene. Iako govori o promašenu životu neke starice, pjesnik slavi roditeljicu života. Naglašen je bol za izgubljenim životnim smislom“ (Vesna Budimir).

„Ne, nikakav *ženomrzac*! Realno prikazana praznina, usamljenost, svijest o prolaznosti svega, s kojom se starija žena nalazi licem u lice... Ustvari, tako se može osjećati i ona koja je bila u obitelji, braku, kao i ona koja je čitav život bila sama. Uostalom, (p)ostati usamljena nije isto što i živjeti - sama. Imamo danas mnoge koji ne žive sami, ali su iz puno razloga jako usamljeni. A imamo i one koji žive sami, ali nisu usamljeni“ (Slavica Čilaš).

„Ženomrzac nikako! Autor pokazuje suosjećanje s damom na koncu svjesnom prolaznosti svega. Možda je autor odbijeni prosac? Možda je gospođa rođena u bogatoj obitelji? Možda su joj pomrla djeca? Pjesma je uspješno prikazala ono što je bilo lijepo, a prošlo je. Pitanja koja se nameću čine pjesmu još boljom.“ (Anđelka Korčulanić).

„Pjesnik nije ženomrzac, ali je teški konzervativac jer osuđuje na svoj način život žene koja se odlučila živjeti slobodni život s ovozemaljskim užicima bez obiteljskih obveza. Na kraju, u poznim godinama, nije ništa opipljivo ostavila po čemu bi se mogla pamtit. Reklo bi se, život potrošen u ništa“ (Iva Bilandžić Barać).

„Ovo je pjesma o protoku vremena i svega što je u njemu. Isus je rekao neka prvi baci kamen tko je bez grijeha. Ipak, osjeća se ironija, a ona najviše govori o pjesniku. Ima pjesničkog dara, dubok je, ali obraćajući se ostarjeloj dami, najviše je rekao o sebi. Realan je, ali, malo gorak“ (Mara Šakotić).

„Vrijeme nudi uspomene koje mi često ne biramo“ (Milenka Žuro).

„Nije ženomrzac, ali poručuje onima koji se ne mogu zaustaviti u svojoj raskalašenosti i gube osjećaj za vrijeme koje brzo prolazi“ (Katarina Šakić).

Zaključimo, većina anketiranih žena koje su iznijele svoje poglede o Milićevićevoj *Pjesmi o staroj dami*, unatoč prikrivenoj osudi promašena života i gorčini koja se naslućuje, drže da pjesnik nije ženomrzac, ali je nekima od njih ironičan, konzervativan, nekima pak poučan. Suditi o životnim izborima drugih ljudi nemamo pravo, ali imamo pravo rasuđivati o lošim pojavama kako nas one ne bi zarobile. U ljudskom životu često se znaju nametnuti dvostruka pravila iznesena latinskom poslovice: „*Quod licet Iovi, non licet bovi*“, tj. „Što je dopušteno Jupiteru, nije volu“, odnosno: „Nije sve za svakoga“. Prema našim ljudskim mjerilima neke prekršajne postupke pojedinca mogli bismo doživjeti humanim gestama, a bezazleni pogled na djevojačke razgolićene obline, unatoč besprimjernoj razgolićenosti, oštro osuđujemo.

Nitko od nas svojim životom i svim postignućima ne stvara vječne vrijednosti. Svi smo krhki, slabi i prolazni. Duhovnim vrijednostima možemo druge ljude nadvisiti i nadživjeti, pretočiti svoje vrijednosti u memoriju budućim naraštajima, ali moramo znati da sve što posjedujemo, u samo jednom trenutku možemo sve izgubiti, tako i zauvijek nestati.

IV. PJSNIŠTVO NIKOLE MILIĆEVIĆA OVJERENO PROSUDBAMA DRUGIH ISTRAŽIVAČA

Ulascima u pjesničke svjetove drugih autorā, kojima se Nikola Milićević istinski predavao, obogaćivao je svoje vidike, usvajao je primjenu pjesničkih postupaka i poetskih mikrostruktura koje su imale odjeka u njegovoj poeziji, oplemenjenoj prevođenjem. Iako se svakodnevno potvrđivao kvalitetom poetskih prinosa, rastom i zrelošću estetskih dosega svojih prijevoda i vlastitih uradaka, onodobna književna kritika pjesniku Nikoli Milićeviću nije bila sklona sve do pravorijeka Ive Frangeša. Skromno je ispraćala Milićevićeve zbirke, na tematskoj razini isticala je zavičajni kolorit i motive, a zanemarila dublje, univerzalne vrijednosti jednog od „jakih glasova suvremene hrvatske poezije“ (I. Frangeš, prema: Brešić, 2000: 504).

Iz istih razloga ni recepcija mu nije bila sklona. Ostao je u sjeni Kaštelanovoj, zadugo nepoznat i neproučen pjesnik. Pogled na Milićevićevo pjesništvo, Brešić je potkrijepio ocjenom Krste Špoljara o prožetosti tradicije i suvremenosti „melankoličnog mediteranca“ koji se inspirirao pučkom baštinom, klasičnom kulturom i romanskim pjesnicima, posebice španjolskim modernistom Lorkom. Tematsko su ishodište njegove lirike zavičaj i podrijetlo, mediteranski zavičajni prostor, pretci i starina, govori poljičkoga kraja, odnosno duboki osjećaj iskonske i zagonetne veze s korijenima – rodnom grudom, jezikom i dalekim predcima (usp. Brešić, 2000: 504). Tvrdimo kako nije riječ o utjecajima nego dodirima.

U pregledu *Povijesti hrvatske književnosti* Dubravko Jelčić je uz dva usputna spomena, Nikoli Milićeviću posvetio svega 14 redaka, što

držimo nedostatnim, pogotovo što ga je uvrstio među vodeće pjesnike krugovaškog naraštaja, doduše, nešto starijeg od ostalih, s naglaskom kako se „bitno izdvaja mirnom jednostavnošću lirske dikcije“ (Jelčić, 1997: 312). Jelčić navodi naslove zbirka, suradnju u časopisima, njegovo stvaralačko iskustvo prevoditelja. U prosudbi odnosa prema modernosti, Jelčić je u zabludi kad tvrdi: „... izgradio je izraz otužnog južnjaka moderne osjećajnosti bez upadnih modernističkih težnji“ (ibid.). Milićevićovo pjesništvo izniče iz duboke humanosti i modernoga senzibiliteta, meditativno je i nadasve misaono, spontano i bez podloge o nekakvoj učenosti. Najvećim dijelom njegovi su stihovi rasuti ili raspoređeni u raznolike strukture. Netočne su tvrdnje o zatvorenim pjesničkim oblicima te o obilatom korištenju sroka.

Metonimijama pripada ona snaga, koju već citirani Nedjeljko Mihanović pripisuje 'verbumu'. Tako su oglagoljene metafore oplemenile njihov metonimijski sloj. Ozbiljno i sadržajno Milićeviću se posvetio Slobodan Prosperov Novak. Prijevode s romanskih jezika ocijenio je 'kongenijalnim', antologije pjesništva neponovljivim, eseje o književnosti uspješnim. Naveo je i studioznu Milićevićovu monografiju o Vladimiru Čerini, buntovnom avangardnom pjesniku. Iako je bio 'egzemplarni poeta doctus', tvrdi Prosperov (2004, III: 275), u vlastitom pjesništvu Milićević je te slojeve znao skrivati osobito zavičajnom komponentom.

Mi bismo pak dodali da je svoje spoznaje o stihu Milićević utkao u vlastiti pjesnički izraz, a da mu učenost, ta silovita erudicija nije gušila spontani pjesnički govor, njegovu prirodnost i jasnoću. Onodobna kritika nije ni zamijetila vrijednost Milićevićeva pjesništva do pojave zbirke *Prah zemaljski*, te navodi: „Tek tada se razvidilo da kozmopolitski prevoditelj posjeduje vlastiti pjesnički opus u kojemu su savršeno dobro usklađeni lirski i intelektualni naboji, te da je po tomu vrijedniji od dobrog dijela svojih vršnjaka ili nešto mlađih suputnika. (...) On je čitavog života prepjevavao tuđe pjesnike kao da piše svoje, a kad je sam pjevao, onda nije htio otići dalje od zavičajnih emocija, od vlastite tjeskobe i nekog samo njemu bliskoga hinjenog neznanja“ (S. P.

Novak, 2004: 175). Milićević je Prosperovu Novaku najuspješniji u lirskoj cjelini *Elegija za moje mrtve*, u kojoj ispod glasa razgovara sa svojim mrtvima: „U vrijeme estradnih pjevanja bio je pjesnik tih, strpljiv i stoičan“, Prosperov Novak ističe njegove slobodne i raznolike oblike pjesama te vezane stihove i tradicionalne strofe (usp. ibid.). Književni povjesničar Prosperov Novak imao je pouzdanu intuiciju u prosudbama, tek što bismo iznijeli kako je i on naglašavao tradicionalne poetske oblike Milićevićevih pjesama s čvrstim rimama, a one su sasvim zanemarive. Pjesnik se ogledao tzv. 'gluhim sonetima', poigravao se njihovom formom. Brojnije su njegove pjesme oslabljene silabičnosti, raznolikih stihova i strofa, one s rasutim stihovima, raznolikim lijevim rasterima i stihovima raspoređenim u 'prividne' strofe.

Navodimo i nakladnički pothvat Ante Žužula iz 2009., njegov predgovor u kojem tvrdi: „Milićević je bio moderni tradicionalist koji je riječi uzdizao do savršenstva, pa je zato na njih pazio, o njima mislio, s njima ljubio, niti jednu nije prosipao“ (Žužul, 2009: 6), pri čemu ostaje nejasnoća kazana oksimoronom „moderni tradicionalist“, koji držimo neprimjerenim. Uz ukrižane, Milićević se u ranijem pjesništvu neznatno služio i obgrljenim rimama, koje držimo svježim i poželjnim, sasvim modernim. Svojom pojavom zračio je skromno i jednostavno, stvarao dojam introvertirana i osjetljiva čovjeka za tradicionalne, patrijarhalne vrijednosti, sklonost nezadovoljstvu i kad se imao komu i čemu radovati.

Kao što je pjesnik Kaštelan, pokraj vrba i jablana rodnog Zakučca, u kamenom vijencu u kanjonu rijeke Cetine ugledao svoj prozor u svijet, tako su se s njegove bližnje strane radovali tom svijetu u susretima s morem – Nikola Milićević, uspinjući se na planinsko sedlo iza kojeg se skrivalo njegovo rodno Zvečanje, također i Josip Pupačić koji je razgovore s morem upravljao iz puno veće blizine, nešto uzvodno s lijeve strane Cetine iznad njegova Slimena, penjući se prema vrhovima planinske kose omiške Dinare iznad Dubaca, odakle je razvijao i njegovao bratske, pobratimske bliskosti čovjeka s morem.

Pridružimo li navedenoj trojki zavičajne pjesnike iz poljičkih Jesenica – Dragu Ivaniševića, Jakšu Ercegovića i Srećka Karamana, a od još mlađih i Anđelka Novakovića, starinom iz Naklica, onda Mosor, taj pusti kamenjar s gorovitim prodolinama, s pravom možemo nazvati hrvatskim Parnasom. Na sebi svojstven način svatko od navedenih zavrijedio je mjesto u našem pjesničkom kanonu. Nikola Milićević bio je samozatajni pjesnik i znalac poetskih tajni, kojemu za života do zemaljske slave nije bilo toliko stalo. Hrvatska književnost zadugo će njemu i zavičajnim pjesnicima iz Poljica ostati velikom dužnicom.

BIBLIOGRAPHIC REFERENCES

1. Brešić, Vinko. 2000. Nikola Milićević, u: Leksikon hrvatskih pisaca. Zagreb: Školska knjiga, 504-505.
2. Brešić, Vinko. 2009. Pogovor. Od Zvečanja do Zagreba, i natrag. u: *Milićević, Nikola. Živa česma. Sabrane pjesme i izbor iz proze.* Zagreb: Školska knjiga. Biblioteka Zlatna kolajna, sv. 2, 659-670.
3. Jelčić, Dubravko. 1997. *Povijest hrvatske knjižvnosti. Tisućljeće od Bašćanske ploče do postmoderne.* Zagreb: Naklada PIP. Pavičić, 311-312.
4. Jelčić, Dubravko. 2009. Pogovor. Nikola Milićević – Traganje puno neizvjesnosti. u: *Milićević, Nikola. Živa česma. Sabrane pjesme i izbor iz proze.* Zagreb: Školska knjiga. Biblioteka Zlatna kolajna, sv. 2, 671-687.
5. Mihanović, Nedjeljko. 1982. Predgovor. u: *Nikola Milićević. Izabrana djela.* Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 156. Zagreb: NZ MH, 7-20.
6. Milićević, Nikola. 1965. Vladimir Čerina. u: *Rad*, 341. Zagreb: JAZU, str. 7.
7. Milićević, Nikola. 2009. *Živa česma.* Sabrane pjesme i izbor iz proze. Zagreb: Školska knjiga. Biblioteka Zlatna kolajna, sv. 2,
8. Milićević, Nikola. 2009. O hrvatskom pjesništvu u razdoblju od 1945. do 1960., u: *Milićević, Nikola. Živa česma. Sabrane pjesme i izbor iz proze.* Zagreb: Školska knjiga. Biblioteka Zlatna kolajna, 662-669.
9. Žužul, Ante. 2009. Predgovor. Sabrane pjesme i izbor iz proze. u: *Milićević, Nikola. Živa česma. Sabrane pjesme i izbor iz proze.* Zagreb: Školska knjiga. Biblioteka Zlatna kolajna, sv. 2, 5-8.

IV. SELECTION OF LYRICAL SONGS BY NIKOLA MILICEVIC

Elegija za moje mrtve Cvat (1)

Ovdje su zasijani moji mrtvi.
Ovdje trune njihovo nadanje
i njihova patnja svakog proljeća
cvate u tamnim cvjetovima.

Njihove kosti se bude u tvrdom
lišću kadulje i vrijeska.

Kroz teški miris ovog bilja
dišu njihovi crni vapaji.

Ovdje je njihov očaj
u kamen skamenjen,
u zemlju zaoran.

A iz njihove ledene samoće
neki davni, nemilosni bog
proviruje, zaplašen.

Decima o žitu

Snu žutog mira idem u pohode,
prilazim tiho gustom treperenju,
opreznom klasju što u žarkom vrenju
napetim osjem svjetlost sunca bode
i čujem: zemlja vapi kaplju vode
i pati kao tijelo živog mesa;
utroba njena u zrenju se stresa
i slutim kroz bol njenog toplog daha
izlomljen kruh na stolu siromaha
i dubok šumor širokih nebesa.

Dozivanje (3)

Zovem vas, moji mrtvi, vas
u kreću, u cvjetovima i stablima,
vas u vjetru i praznini,
slušajte dobro, javite se. Recite,
jesam li vaš? Jeste li vi dali
kosti mojim udovima? Jesu li vaše
otvrdle ruke ostale u ovim

rukama? Je li iz vaše snage
 potekla ova nemoć, koja vas
 doziva: Je li išta vašega
 ostalo u meni, koji pognut i oprezan
 kao stranac
 ulazim u vašu uspomenu?

Grana

Ta čista grana, svijetla i zelena,
 što se nečujno k'o lepeza njiše,
 dok u njoj negdje drhti i izdiše
 svjetlost i njena izgubljena sjena,
 ta grana, dahom noći umivena
 i sva zelena u tom jutru plavom,
 blago se svija tu nad našom glavom,
 nad našim danom i našim bezdanom,
 nad nekom strepnjom znanom i neznanom
 što zelenim se brani zaboravom.

Potomak

Potekoh od onog kome bi zemlja mat
 i koji zemlji dade riječ svoju za uzvrat,
 tu riječ koju pisa u drvo i kamen
 kao znak prokletstva, kao gorki znamen,
 da bude sva od krvi, da živi i diše
 i da sva po zemlji i patnji miriše,
 da u sebi nosi i svjetlost i tminu,
 i zvjezdanu sjajnost i mračnu dubinu,
 da bude riječ gola, da ne bude ništa,
 samo tračak svjetla iznad pokopišta.

Putnikova pjesma

Putujem stalno nekom sjajnom gradu,
 gradu čudesa, sna i zaborava,
 gdje ima divnih ljekovitih trava
 koje bi mogle da mi spokoj dadu.
 Putujem, noseć' nevidljivu nadu
 koja u meni iznemogla spava
 te me iznutra katkad obasjava,
 kad čamim, slomljen, u jadu i padu.
 Gazim kroz polja i prelazim brda,
 snaga se gasi, a zemlja je tvrda,
 rane me bole, bode trn i kamen.
 I siguran sam: cilju ne* ću stići,
 ali svejedno moram naprijed ići,

jer znam: gotov sam, samo ako stanem.

Sonet u krugu

I znam i ne znam i šutim i tako
 sve je u krugu i sve je u mraku,
 i mislim o vlaku što juri, o oblaku
 što visi i može pasti, dolje, lako,
 al' ne*će. Zašto? – Nije valjda svako
 letenje zato da padneš u mlaku.
 Čak i za jàku obješen o kvaku
 ne mora biti zlo i naopako,
 ali uglavnom jest, i eto tako
 i znam i ne znam: u mraku, u krugu
 od slavluka, birtija, grobišta
 provlači se i plete kojekako
 sunce kroz tugu i magla kroz dugu
 i ima svašta i sve je – sve i ništa.

Ne žali

Ne žali, nikad ne žali.
 Sve što je bilo, bilo je tvoje.
 Idi i dalje spokojan
 k'o što si do sada išao.
 I nađeš li jedan stih,
 jedno milosrđe,
 umrijet ćeš miran na ovom kamenu
 koji te iz utrobe svoje
 u svijet izbacio.

Zvijezde

Pogasili se jasni bljeskovi svjetlosti.
 Noć je poplavila stvari, raznijela oblike
 i posvuda ostade samo nejasan odsjaj
 rasapa i razvalina.
 Sve je nekud potonulo, ugaslo, nestalo
 u neuhvatljivosti.
 Svuda tamni nedogled, a gore, u praznini,
 Zvijezde. O zvijezde od suza i dragulja!

Jeka

Udarali smo teškim zvekirima,
 batovima i golim šakama
 na vrata nebeska i vrata zemaljska.
 Jeka je odjekivala i njen
 lelujavi glas

božanstveno je odzvanjao
 prostorima neba i zemlje.
 Slušali smo napeto i čekali
 hoće li se netko odazvati,
 hoće li odškrinuti
 nevidljive, uklete dveri
 pred kojima smo stajali
 pomalo izgubljeni,
 pomalo zaneseni.
 I opet smo lupali i tukli i čekali
 a nismo ni bili svjesni
 da nama i nije do toga
 da se netko odazove
 i da se vrata otvore.
 Nas je zapravo opijalo samo
 naše uporno lupanje i ta gromka,
 veličanstvena jeka.

Brda i bregovi

Gore, kolike gore, bregovi, brda, humci i
 brežuljci!
 Koliki usponi i silasci, a nigdje kraja, nigdje
 konačna vidika.
 Koliki koraci, koliko prašine na obući, koliko
 umora u nogama, u mislima, u srcu!
 I onda vapaj iz klonulosti: Bože, ima li za nas,
 negdje, neka Gora maslinska, neki gaj skrušenja i
 plača unutrašnjeg?
 Da se saberemo bez straha, da se pomolimo bez
 glasa, sami a združeni sa svim što oko nas treperi
 i diše.

Cesta

Ova cesta dolazi iz daleka i vodi bogzna
 kamo.
 Njome su se u davna vremena kretale rimske
 legije.
 Njome su hramali umorni križari.
 Po njevoj kaldrmi Mlečani su vukli topove
 i turske karavane su donosile žito a odnosile
 sol i ulje.
 Napoleonovi vojnici su je popravljali i
 širili, spremajući se za velike pohode.
 Njome su stizali i odlazili svi osvajači,
 pljačkaši i palikuće.

Jer svaka cesta je veliki izazov i velika
 nada.

Svaka staza je tjeskoba i bol.
 Svaki put je beskraj i beznade.

Pjesma o staroj dami

Nad vašom sijedom glavom lebdi daleko vrijeme,
 bjelina pradavnih dana pada na vaše tjeme.
 Zovu vas šume i trube, jeleni, smioni lovci,
 pusta, zelena bespuća, blistavi vidikovci.
 Vi divna, stoljetna gospo u starom naslonjaču,
 za vama davne gozbe i plesne dvorane plaču.
 Da li to pepeo sipi po vama iz visina
 ili prašina zvjezdana s mirisom ruže i krina?
 Labudi svitanja nose, bjelina svijeta se hvata,
 zelena jutra gore od cjelova i zlata.
 U vašim mirnim očima prošlost drhti i sniježi
 i dah drugoga svijeta na vašoj crnini leži.
 Oko vas mrtve stvari, klavir, vaze, portreti,
 praznina uspavana tišinom svojom prijeti.
 Sve je usnulo davno, sve kao mrtvo sniva,
 samo vi posred svega, nepomična a živa,
 u svom pogledu mirnom čuvate daleke dane,
 za vas još uvijek žive, a davno pokopane.
 Kako li trajete s teretom svionih uspomena,
 kako vas dotukla nisu ona grka vremena?
 Iz kog li ste doba stigli, iz kojih spomenara,
 i što ćete vi, gospo stoljetna, stara?